

VODIČ „A“ za gimnazije
školska 2015./2016. godina

BOSANSKI, HRVATSKI, SRPSKI JEZIK I
KNJIŽEVNOST

Predmetna komisija:

prof. dr. Muhidin Džanko
prof. Alma Jakubović
prof. Sanja Jurić
prof. Adila Salibašić
prof. Velida Tinjak

SADRŽAJ

I. UVOD.....	3
II. ISPIT.....	4
II.1. Područja ispitivanja.....	5
II.1.a. Opća područja ispitivanja.....	6
II.1.b. Specifična područja ispitivanja.....	6
II.2. Ciljevi ispitivanja.....	10
II.3. Struktura ispita.....	11
II.4. Obrazovni ishodi	11
II.5. Tehnički opis ispita i trajanje.....	13
II.5.a. Izgled ispita i način rješavanja zadataka.....	13
II.5.b. Pribor.....	13
II.6. Opis bodovanja.....	13
II.7. Primjeri zadataka.....	14
III. PRIMJER TESTA.....	19
IV. STRUČNA LITERATURA.....	28

I. UVOD

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost je obavezan predmet na eksternoj maturi u Kantonu Sarajevo. Stoga, ispitni vodič za eksternu maturu iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti predstavlja temeljni dokument ispita u kojem su navedeni i objašnjeni ciljevi eksterne mature, sadržaji koji se ispituju, tipovi zadataka i vrednovanja istih u školskoj 2015./2016. godini.

Ispitom iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti želi se provjeriti nivo usvojenih znanja i vještina koje su učenici razvili u toku svog četverogodišnjeg obrazovanja u gimnazijama na području Kantona Sarajevo.

Ovaj ispitni vodič namijenjen je učenicima završnih razreda **gimnazija** koji će pristupiti polaganju eksterne mature i time steći uvjete za uspješan nastavak školovanja na univerzitetu. Svi sadržaji navedeni u vodiču temeljeni su na Nastavnim planovima i programima za gimnazije sa integriranim zajedničkim jezgrom (PPZ KS, 2003.), kao i na sadržajima udžbenika koje je odobrilo Federalno ministarstvo obrazovanja (broj: 06-38-8-3967-8-1/15 od 24.7.2015.) i Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo (broj: 11-04-38-sl./15 od 13.8.2015.).

Ispitni zadaci odgovaraju Nastavnom planu i programu (NPP) s najmanjom satnicom u četverogodišnjem gimnazijskom obrazovanju (I i II razredi gimnazije 4 časa sedmično, III i IV razred gimnazije 3 časa sedmično).

Ispitni vodič je podijeljen u tri poglavlja: Uvod, Ispit i Primjer testa. U uvodu je naznačen zakonski okvir dok je cjelokupni ispit na eksternoj maturi opisan u drugom poglavlju, i to u pet segmenata:

1. Područja ispitivanja – navedena su područja za koja se provjeravaju znanja i ispitne cjeline
2. Struktura ispita – dat je opis ispita, sadržaji ispitivanja, ciljevi i zadaci
3. Ciljevi eksterne mature – u ovom dijelu precizirana su znanja i vještine koje je učenik trebao savladati tokom svog četverogodišnjeg obrazovanja po gimnazijskom programu sa integriranim zajedničkim jezgrom
4. Tehnički opis ispita i trajanje – navedene su tehničke pojedinosti poput vremena trajanja ispita, pribor kojim se učenik može služiti na ispitu, način bodovanja, te opis i način rješavanja ispita
5. Vrste zadataka – navedeni su primjeri tipova zadataka koji će se naći u testu, kao i ishodi znanja koji se tim zadacima provjeravaju.

U vodiču, u dijelu *Primjeri zadataka* i *Primjer testa* imena pisaca navedena su i etimološki i fonetski.

Izrazi koji su radi preglednosti dati u jednom gramatičkom rodu bez diskriminacije se u ovom vodiču odnose i na učenike i na učenice.

II. ISPIT

➤ Način provjeravanja znanja

Učeničko znanje stečeno tokom četiri godine školovanja po gimnazijskom programu vrednovat će se isključivo putem testa s pitanjima objektivnog tipa. Test se sastoji od najmanje deset (10) a najviše dvadeset (20) pitanja vrednovanih jednim ili s pola boda. Učenik na testu iz predmeta Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost može osvojiti maksimalno deset (10) bodova.

S obzirom na opširnost Nastavnih planova i programa (koja je vidljiva u velikom broju pisaca, književnih i neknjiževnih tekstova) iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti, napravljen je izbor pisaca i djela usmene i pisane književnosti koji će biti na ispitu u školskoj 2015./2016. godini.

Prilikom odabira reprezentativnih tekstova vodilo se računa o koherentnosti svih elemenata programa. Navedena djela i pisci će se djelimično mijenjati svake godine.

U izbor su uvrštena sva lektirna djela iz NPP-a i ona su u ovom vodiču podvučena radi isticanja.

Svi ostali segmenti predviđeni NPP-om (gramatika, pravopis, historija jezika i dr.) su u potpunosti sadržani kao oblasti na kojima će se provjeravati učenička znanja i vještine na kraju IV razreda gimnazije.

S obzirom da cilj nastavnih sadržaja iz gramatike nije učenje pravila napamet, već da je izučavanje jezika usmjereno praktičnoj primjeni (NPP, Upute za izvođenje programa), na eksternoj maturi će se znanja iz ove oblasti provjeravati isključivo u skladu sa gore navedenom smjernicom.

Detaljnije na stranici 5 u poglavlju *Područja ispitivanja*.

Pisce i književna djela koja se u ovoj školskoj godini ne nalaze na listi, potrebno je obrađivati u okviru redovne nastave, u skladu s Nastavnim planom i programom.

➤ Tok ispita

Ispit iz predmeta Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost održat će se u isto vrijeme, pod jednakim uvjetima i na isti način za sve učenike koji pristupe eksternoj maturi.

Ispit traje 90 minuta i piše se isključivo hemijskom olovkom, crnom ili plavom. Hemijske olovke čija se tinta može brisati nije dozvoljeno upotrebljavati.

Na ispitu nije dozvoljeno:

- lažno predstavljanje
- zanemarivanje uputa dežurnog profesora
- ometanje drugih učenika
- prepisivanje

- osvrtnanje, razgovaranje, odnosno sporazumijevanje
- upotreba mobilnih telefona i drugih elektronskih uređaja, i
- upotreba rječnika, kao i drugih priručnika ili gramatika.

U slučaju nepridržavanja uputa, nakon upozorenja dežurnog profesora, učenik će biti upućen da napusti ispit, a njegov ispit ocijenjen nulom.

Zadatak će se vrednovati s 0 bodova ako je:

- netačan
- učenik nije postupio u skladu s uputom datom na početku zadatka, npr. zaokruženo je više ponuđenih odgovora, a traži se jedan
- nečitko i nejasno napisan
- korišten neadekvatan pribor za pisanje.

II.1. Područja ispitivanja

II.1.a. Opća područja ispitivanja

Književnoteorijska, književnohistorijska i jezička znanja su opća područja koja se nalaze u fokusu ispitivanja na eksternoj maturi.

Od učenika završnih razreda gimnazije očekuje se da posjeduje znanja i vještine u književnonaučnom i književnoumjetničkom području i to:

- razumijevanje književnoteorijskih pojmova u skladu sa savremenim shvatanjem strukture književnog teksta i značaja pojedinih književnih rodova i vrsta
- razumijevanje i upoređivanje odnosa nacionalnih književnosti u Bosni i Hercegovini prema drugim književnostima i njihova pripadnost široj, evropskoj i svjetskoj književnoj baštini
- prepoznavanje i razumijevanje književnohistorijskih i književnoteorijskih obilježja književnih i neknjiževnih tekstova, kao i razdoblja svjetske i južnoslavenske književnosti – specifičnosti, odrednice, predstavnici, od perioda usmene do savremene književnosti
- razumijevanje specifičnosti stvaralaštva pojedinoga autora
- prepoznavanje i razumijevanje obilježja književnih rodova i vrsta
- razlikovanje, analiziranje i interpretiranje epskih, lirskih, dramskih, književnoumjetničkih i publicističkih tekstova, kao i poznavanje njihovog historijskog razvoja
- sposobnost interpretacije djela pisaca svjetske književne baštine predviđenih NPP-om za gimnazije sa integriranom zajedničkom jezgrom

- sposobnost interpretacije djela pisaca šireg govornog područja bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika koji su dio specifične nacionalne kulture, a koji su predviđeni NPP-om za gimnazije sa integriranom zajedničkom jezgrom.

Od učenika završnih razreda gimnazije se, također, očekuje da posjeduje znanja i vještine efikasnog korištenja jezika, i to:

- poznavanje i efikasno primjenjivanje pravopisne norme bosanskog, hrvatskog, srpskog standardnog jezika
- razumijevanje bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika kao sistema na svim nivoima strukture – fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke, te kao sredstva sporazumijevanja
- poznavanje i razumijevanje bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika kao sistema na svim jezičkim nivoima i usvajanje gramatičkog sistema
- sposobnost tumačenja jezičkih pojava u naslijeđenim i novostvorenim djelima
- poznavanje i razumijevanje historije jezika i poimanje složene jezičke bosanskohercegovačke kulture.

II.1.b. Specifična područja ispitivanja

S obzirom na opširnost nastavnih planova i programa iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti napravljen je izbor unutar književnih epoha i / ili pravaca, pisaca i djela.

➤ KNJIŽEVNOST

U školskoj 2015./2016. godini učenička znanja i vještine iz oblasti književne historije i teorije književnosti ispitivat će se iz sljedećih književnih i neknjiževnih tekstova:

- **Svete knjige**

Tora, Biblija (Stari i Novi zavjet), Kur`an - odlomci

- **Stare istočnjačke književnosti**

1001 noć (Sindbadova putovanja), Ep o Gilgamešu

- **Antička (helenska i rimska) književnost**

Homer: *Ilijada* (odlomak), Sofoklo: *Antigona*, Plaut: *Aulularia*

- **Klasična arapska i perzijska književnost**

Omar Hajjam: *Rubaije*

- **Evropska srednjovjekovna i kasnosrednjovjekovna književnost**

Dante Alighieri: *Pakao*, Francesco Petrarca: *Kanconijer*, Giovanni Boccaccio: *Dekameron*

Poznavanje i razumijevanje književnoteorijskih pojmova – lirski, epski, dramski i diskurzivni rod kao temelj svih daljnjih izučavanja i analiza književnih tekstova.

Pripovjedačka proza – pripovijetka ili novela i roman (vrste romana).

- **Usmena književnost**

Lirska i epska pjesma, bajka, predaja / legenda, basna, folklorni tekstovi, jednostavni oblici. Veza usmenoknjiževnog teksta s mitom.

- **Počeci slavenske pismenosti**

Ćirilo i Metodije: njihovo djelovanje među Slavenima. Glagoljica i ćirilica.

- **Srednjovjekovna književnost**

Mak Dizdar: *Stari bosanski tekstovi*

Srednjovjekovna književnost Bosne i Huma. *Ljetopis popa Dukljanina*, *Hrvojev misal*, *Baščanska ploča*, *Humačka ploča*, *Povelja Kulina bana*, bosančica

- **Humanizam**

Reakcija na srednjovjekovni koncept. Humanistička središta u Evropi i Hrvatskoj. Vrste i oblici humanističke književnosti: mitološki i biblijski ep, poslanice, ode, elegije, epigrami, traktati, oblici govorništva.

- **Renesansa**

Michel de Montaigne: *Eseji* (izbor), François Rabelais: *Gargantua i Pantagruel*, Miguel de Cervantes: *Don Kihot*, William Shakespeare: *Hamlet*, Marin Držić: *Dundo Maroje*

Drama – komedija i tragedija, esej, burleska, groteska, travestija, parodija, pastorale, poslanice, maškarate, petrarkizam.

- **Književnost Bošnjaka na orijentalnim jezicima**

Mula Mustafa Bašeskija: *Sarajevski ljetopis*, Muhamed Nerkesi: *Pjesma o Sarajevu*

- **Barok i manirizam**

Ivan Gundulić: *Osman*

Manirizam kao prelazni stepen između renesanse i baroka. Barok kao stil i književni pravac; stilske odlike baroka.

- **Bosanska alhamijado književnost**

Alhamijado književnost, pismo i jezik. Utjecaj zapadne renesanse i perzijske obnove islamske kulture.

- **Srpska književna tradicija u BiH**

Rukopisi i prepisivačka djelatnost – ljetopisi i hronografi.

- **Klasicizam, racionalizam i prosvjetiteljstvo**

Jean-Baptiste Moliere: *Tvrđica*, François-Marie Voltaire: *Candid*, Dositej Obradović: *Život i priključenja*

- **Usmena književnost**

Hasanaginica, Smrt Omera i Merime, Majka Margarita

Epsko-lirske narodne pjesme. Balada i romansa kao prelazne forme, struktura epsko-lirskih pjesama.

- **Romantizam**

Victor Hugo: *Bogorodičina crkva u Parizu*, Johann Wolfgang von Goethe: *Jadi mladog Werthera*, Edgar Allan Poe: *Gavran*, Safvet-beg Bašagić: *Izabrane pjesme*

Predromantizam i romantizam u evropskim književnostima; glavne karakteristike. Tri naraštaja romantičara. Romantizam u južnoslavenskim književnostima. Uloga i značaj ilirskog pokreta i Ljudevita Gaja, Vuka Stefanovića Karadžića, Safvet-bega Bašagića i Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka.

- **Realizam**

Honoré de Balzac: *Čiča Gorio*, Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*, Fjodor Mihajlovič Dostojevski: *Zločin i kazna*, Nikolaj Vasiljevič Gogolj: *Šinjel*, August Šenoa: *Zlatarovo zlato*, Ante Kovačić: *U registraturi*, Simo Matavulj: *Bakonja fra Brne*

Specifičnosti evropskog realizma i realizma u južnoslavenskim književnostima. Roman lika i prostora. Povijesni roman sa analitičkim pretenzijama.

- **Moderna**

Charles Baudelaire: *Cvijeće zla*, Henrik Ibsen: *Nora*, Anton Pavlovič Čehov: *Novele (Kameleon)*, Antun Gustav Matoš: *Pjesme*, Ivo Vojnović: *Suton*, Bora Stanković: *Nečista krv*, Musa Ćazim Ćatić: *Pjesme*, Khalil Gibran: *Prorok i prorokov vrt*, Dobriša Cesarić: *Pjesme*

Razaranje realizma, parnas, simbolizam, neonaturalizam, estetizam; Baudelaire kao začetnik moderne lirike; geneza moderne i njeno uobličavanje u južnoslavenskim književnostima krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

- **Avangarda**

Franz Kafka: *Proces*, Taha Hussain: *Dani*, Miroslav Krleža: *Gospoda Glembajevi*, Hasan Kikić: *Provincija u pozadini*, Ahmed Muradbegović: *Haremske novele (Robijaš i Post)*, Isak Samokovlija: *Od proljeća do proljeća*, Antun Branko Šimić: *Izbor iz poezije (Pjesnici, Opomena, Moja preobraženja, Pjesma jednom brijegu, Ručak siromaha, Veče i ja)*, Miloš Crnjanski: *Poezija (Sumatra i Objašnjenje Sumatre)*

Specifičnosti avangarde – stilskih formacija i književnih pokreta u periodu između dva svjetska rata.

- **Savremena književnost**

Albert Camus: *Stranac*, Gabriel Garcia Marques: *Sto godina samoće*, Ivo Andrić: *Prokleta avlija*, Skender Kulenović: *Ponornica*, Hamza Humo: *Grozdani kikut*, Meša Selimović: *Derviš i smrt*, Mak Dizdar: *Kameni spavač*, Ivan Goran Kovačić: *Jama*, Ranko Marinković: *Ruke*, Vasko Popa: *Pjesme (izbor)*, Danilo Kiš: *Krmača koja proždire svoj okot*, Mirko Kovač: *Ruganje s dušom*, Derviš Sušić: *Pobune*, Vladan Desnica: *Proljeća Ivana Galeba*

➤ **JEZIK**

- **Priroda i funkcija jezika**

Jezik kao sistem znakova i kao sredstvo sporazumijevanja. Jezici u svijetu. Hijerarhijska ljestvica jezičkih idioma.

- **Jezik i njegova struktura**

Fonološki sistem standardnog jezika – glas i fonem, fonetika i fonologija, vokalski i konsonantski sistem. Distribucija fonema – pravila u raspodjeli, ograničenja u distribuciji, glasovne promjene. Prozodijski sistem standardnog jezika – akcenat i dužina, enklitike i proklitike. Fonostilistika – stilska obilježnost fonoloških jedinica. Grafija standardnog jezika.

- **Historija bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika**

Savremeni povijesni aspekt jezika – sinhronija i dijahronija. Latinica i ćirilica kao grafijski sistemi standardnog bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika.

- **Jezik u upotrebi**

Tipovi vezanog teksta – opisivanje, pripovijedanje, dijalog, monolog, rasprava, kritika, esej, komentar.

- **Morfologija**

Predmet izučavanja. Morfem – klasifikacija prema sadržaju, položaju u riječi i po namjeni. Tvorba riječi. Gramatičke kategorije i kategorija vrsta riječi. Vrste riječi i njihove semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike. Stilska obilježnost neologizama i arhaizama.

- **Leksikostilistika**

Leksika i leksikostilem. Dijalektizmi, arhaizmi, historizmi, meliorativi, pejorativi, žargonizmi, vulgarizmi, frazeologizmi.

- **Historija jezika**

Bosanski jezik od početka 16. do 19. stoljeća. Gramatika Bartola Kašića. Potur Šahidija. Jezik bosanskih franjevaca. Jezik usmene književnosti.

- **Sintaksa**

Predmet izučavanja sintakse. Jedinice sintakse: riječ, sintagma i rečenica. Tipovi odnosa među sintaksičkim jedinicama: kongruencija, rekcija i pridruživanje. Vrste sintagmi i odnosi među članovima sintagme. Klasifikacija rečenica po ustrojstvu i ciljnoj usmjerenosti. Gramatičko ustrojstvo rečenice. Rečenični članovi: subjekat, predikat, objekat, adverbijalne odredbe, atribut i apozicija. Obavijesno i sadržajno ustrojstvo rečenice.

- **Historija jezika**

Procesi standardizacije u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku. Bečki književni dogovor. Bosanski, hrvatski, srpski jezik u vrijeme Austro-Ugarske monarhije. Gramatika bosanskog jezika iz 1890.

- **Semantički nivo**

Značenje riječi, sintaksičko značenje ili valentnost riječi, stilističko diferenciranje leksike po sferama upotrebe, aktivna i pasivna leksika, riječi po porijeklu, značenjski odnosi među riječima.

- **Sociolingvistika**

Raslojavanje jezika – teritorijalno i socijalno. Raslojavanje standardizirane novoštokavštine.

- **Funkcionalni stilovi**

Pojam funkcionalnog stila. Tradicionalni funkcionalni stilovi i njihove odlike. Kriteriji razlikovanja stilova. Uvođenje novih stilova.

- Retorika, osnovni princip retorike; retoričke vrste.
- Razvoj i raslojavanje standardne novoštokavštine.

II.2. Ciljevi ispitivanja

Ciljevi ispita iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti podrazumijevaju provjeru nivoa znanja, i to:

- poznavanje i razumijevanje književnih i neknjiževnih tekstova, epoha, žanrova i veza među njima
- razumijevanje načina na koji su univerzalne vrijednosti izražene u književnosti

- razumijevanje značaja konteksta u kojem je tekst napisan i u kojem se čita
- sposobnost analize jezika, strukture, tehnika i stila kojim se autori teksta koriste kako bi oblikovali značenja, kao i njihov utjecaj na čitatelja
- razumijevanje efekata književnih tehnika i veza između stila i značenja
- vladanje jezičkim vještinama
- primjenjivanje u pisanju standardnog bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika
- poznavanje jezika kao sistema na svim nivoima strukture, kao i ostalih lingvističkih znanja predviđenih NPP-om.

II.3. Struktura ispita

Ispit se na eksternoj maturi sastoji iz jednog testa s najmanje deset a najviše dvadeset pitanja, u zavisnosti od težine postavljenih pitanja. Svako pitanje ocijenjeno je jednim ili s pola boda, što znači da učenik ukupno može ostvariti maksimalno deset bodova.

Ispit obuhvata pitanja kojim se ispituju učenička znanja i vještine iz književne historije i teorije književnosti te pitanja kojim se ispituju učenička znanja iz oblasti gramatike i pismenosti

Pitanja data u ispitu su objektivnog tipa i dolaze uz tekstove – odlomke, stihove, strofe ili cjelovita djela iz oblasti preciziranih na stranicama od 5. do 10., poglavlje *Područja ispitivanja – Specifična područja ispitivanja*, kao i bez polaznog teksta.

U poglavlju *Primjeri zadataka* na stranici 14, kao i u Poglavlju *Primjer testa* na stranici 19 detaljno su prikazani tipovi zadataka, tačni odgovori, način ocjenjivanja, kao i ishodi koji se provjeravaju.

Ispit se piše isključivo hemijskom olovkom, plave ili crne boje. Olovke čija se tinta može brisati NISU dozvoljene na ispitu.

II.4. Obrazovni ishodi

S obzirom na to da su pri izradi vodiča za eksternu maturu za Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost uzeti u obzir i ishodi znanja navedeni u Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa (ZJNPP), a koji podrazumijevaju kompetencije: komunikacijska kompetencija, informatička pismenost, učiti kako se uči, društvena i građanska kompetencija, samoinicijativa i poduzetnička kompetencija, kulturna svijest i kreativno-produktivna kompetencija (Agencija za predškolsko, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, Mostar 2013.), u ishode znanja koji će se provjeravati eksternom maturom uvršteni su i sljedeći:

A. Ishodi učenja za čitanje (književnost) – Ključne ideje i detalji

- pažljivo čita ili sluša tekst u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; citira konkretne tekstove pri pisanju ili govoru u svrhu argumentiranja zaključaka donesenih na temelju teksta

- prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihovih razrada; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju
- analizira likove, događaje i ideje, te njihove međuodnose u tekstu.

B. Ishodi učenja za čitanje (književnost) – Vještina i struktura

- tumači različita značenja riječi i izraza, tehničkih, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta i utvrđuje kako izbor riječi utječe na značenje teksta
- analizira strukturu tekstova uključujući i kako se određene rečenice, pasusi i veći dijelovi teksta (npr. odlomak, poglavlje, scena ili strofa) odnose jedni prema drugima i prema cjelini
- utvrđuje kako tačka gledišta ili namjera utječe na oblikovanje sadržaja i načina pisanja teksta.

C. Ishodi učenja za čitanje (književnost) – Usvajanje i korištenje rječnika

- utvrđuje ili razjašnjava značenje nepoznatih i višeznačnih riječi i izraza
- razumije preneseno značenje riječi, veze između riječi i nijanse u značenjima riječi
- usvaja i ispravno koristi nove riječi i izraze; bogati rječnik.

D. Ishodi učenja za čitanje (književnost) – Integracija znanja i ideja

- prikazuje i ocjenjuje konkretne tvrdnje u tekstu koristeći validna objašnjenja i relevantne dokaze
- analizira dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i poredi različite pristupe autora.

E. Ishodi učenja za čitanje (književnost) – Opseg i nivo složenosti teksta

- objektivno i stručno čita i razumije složene književne tekstove.

F. Ishodi učenja za pisanje – Vrste i namjena teksta

- analizira bitne teme i tekstove, piše argumente u korist navedenih tvrdnji koristeći validna objašnjenja i relevantne argumente.

G. Ishodi učenja za pisanje – Poznavanje jezika

- razumije kako jezik funkcionira u različitim kontekstima i zna napraviti odgovarajući izbor forme, rječnika i stila pri pisanju.

U navedene ishode znanja uvršteni su samo oni koji su primjenjivani u dosadašnjem radu sa učenicima, te djelimično ili u potpunosti navedeni u NPP-u kao opći i specifični ciljevi nastave Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti. Navedeni ishodi znanja su precizni, razumljivi i mjerljivi, te kao takvi predstavljaju pomoć učenicima, nastavnicima i roditeljima u boljem razumijevanju načina provjere učeničkog znanja i vještina.

II.5. Tehnički opis ispita i trajanje

Ispit iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti sastoji se iz najmanje deset a najviše dvadeset zadataka koji su vrednovani jednim (1 bod) ili s pola boda (0,5 boda).

Ispit traje 90 minuta.

Detaljniji opis bodovanja naveden je u potpoglavlju *II.5. Opis bodovanja*, dok su tipovi zadataka detaljno pojašnjeni u potpoglavlju *II.6. Vrste zadataka*.

Vrijeme provođenja ispita na eksternoj maturi bit će objavljeno putem škola, sredstava javnog informiranja, kao i na stranici Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo (<http://mon.ks.gov.ba/>).

II.5.a. Izgled ispita i način rješavanja

Učenik će na početku dobiti knjižicu sa zadacima i uputama. Nakon usmenog obraćanja dežurnog profesora i davanja detaljnijih uputa, svi učenici u isto vrijeme pristupaju rješavanju zadataka. Svi zadaci u testu su zadaci objektivnog tipa.

Od učenika se očekuje da pažljivo pročita pitanje / uputu datu na početku svakog zadatka te odgovori u skladu s traženim. Primjeri-tipovi zadataka, tačni odgovori, kao i ishodi znanja koji se provjeravaju dati su u dijelu *II.6. Vrste zadataka i II.6.a. Primjeri zadataka* na strani 11.

II.5.b. Pribor

Pribor kojim se dopušteno služiti tokom pisanja ispita iz Bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti je hemijska olovka kojom se piše plavom ili crnom bojom. Hemijske olovke čija se tinta može brisati, kao i nalivpera nisu dozvoljena.

II.6. Opis bodovanja

Ispit se sastoji od najmanje deset a najviše dvadeset pitanja, vrednovanih jednim ili s pola boda što ukupno iznosi deset (10) bodova.

II.7. Primjeri zadataka

Zadatak 1.

UPUTA:

Pažljivo pročitaj navedeni odlomak a potom:

1. zaokruži slovo pored tačnog odgovora
2. izdvoji traženi stih/stihove

OFELIJA: *O, kakav plemenit je um tu uništen!
Mač, oko, jezik učenjaka, dvoranina,
vojnika; nadanje i ruža lijepa zemlje,
ogledalo za modu, uzor vladanja,
od čašćenika čašćen – posve, posve skršen!
A ja, od gospa svih najtužnija i jadna,
što sisah med njegovih zvučnih zavjeta
sad gledam uzvišen i plemenit taj razum
k'o skladna zvona reska sva i razgođena;
jedinствен taj oblik mladosti u cvatu
pogođen ludilom. O nesretna sva se tresem,
jer vidjeh to što vidjeh, gledam to što gledam!*

(preveo: Josip Torbarina)

1. O kome govori Ofelija?

- a) Macbethu
- b) Hamletu
- c) Romeu

2. Izdvoji stih(ove) koji su ti pomogli da prepoznaš o kome Ofelija govori:

OBLAST: renesansa

ISHODI ZNANJA: Pažljivo čita u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; citira u svrhu argumentiranja zaključaka donesenih na temelju teksta; razumije preneseno značenje riječi, veze između riječi i nijanse u značenjima riječi.

1. TAČAN ODGOVOR: B

2. TAČAN ODGOVOR:

O, kakav plemenit je um tu uništen!

sad gledam uzvišen i plemenit taj razum

jedinствен taj oblik mladosti u cvatu pogođen ludilom

(Napomena: bilo koji od ponuđenih citata kao odgovora se mogu priznati kao tačni.)

BODOVANJE: 2x0,5 boda

Zadatak 2.UPUTA:

Pažljivo pročitaj prvu strofu Matoševe pjesme a potom odgovori na zadana pitanja na način da dopuniš započeti iskaz:

1. prepoznaš kakvu atmosferu pjesnik kreira
2. navedi figure ponavljanja koje se upotrebljavaju u ovoj strofi

Olovne i teške snove snivaju

Oblaci nad tamnim gorskim stranama;

Monotone sjene rijekom plivaju,

Žutom rijekom među golim granama. (...)

(A.G.Matoš: *Jesenje veče*)

Dopuni:

Već u prvoj strofi čuvene pjesme *Jesenje veče* uočavamo kako Antun Gustav Matoš iznosi sliku atmosfere u prirodi. Kreiranju _____ atmosfere doprinosi vješta upotreba stilskih figura ponavljanja na fonetskom nivou: _____ i _____.

OBLAST: moderna

ISHODI ZNANJA:

Sposobnost tumačenja različitih značenja riječi i izraza, tehničkih, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta i utvrđivanje kako izbor riječi utječe na značenje teksta; razumije kako jezik funkcionira u različitim kontekstima.

1.TAČAN ODGOVOR:

sumorne, tmurne, tužne, monotone, snene - priznati kao tačan odgovor ukoliko je naveden bilo koji od ovih epiteta

2.TAČAN ODGOVOR:

asonanca i aliteracija

BODOVANJE: 2 x 0,5 boda

Zadatak 3.

UPUTA:

Poveži navedene odlike sa pravcima kojim pripadaju:

Pojedinac kao emotivno i misaono biće.

Žanr: poezija

Osnovna ideja: Sloboda kao ideal i junaka i pisca.

Osnovni tekstualni princip je fabularizacija.

Društvene pojave i pojedinac kao društveno biće.

Osnovna ideja: Istina kao ideal i lika i pisca.

Žanr: proza

Osnovni tekstualni princip je karakterizacija.

REALIZAM

ROMANTIZAM

Fabula je u funkciji slikanja karaktera.

Glavni lik je karakter ili tip koji postaje žrtvom društvenih sukoba.

Jezik je socijalno i intelektualno raslojen, u funkciji karakterizacije lika.

Likovi su u funkciji građenja fabule.

Glavni lik je junak koji tragično strada od ljubavi.

Jezik je isti za sve govornike.

OBLAST: romantizam i realizam

ISHODI ZNANJA: razumije i povezuje odlike književnih pravaca

TAČAN ODGOVOR: (prikazano na slici)

BODOVANJE: 2 x 0,5 bod

Zadatak 4.

UPUTA: Pročitaj stihove i odgovori.

*Igra se nastavlja živo
Sve dok ima ruku
Sve dok ima nogu
Sve dok ima bilo čega*

Vasko Popa: *Jurke*

Masnim slovima istaknuta je u Popinim stihovima stilska figura:

- a) polisindeton
- b) anafora
- c) epifora
- d) gradacija

Zadatak 5.

UPUTA:

Pažljivo pročitaj navedeni stih i odgovori na pitanja:

Tvog glasa glas se glasa glasnim glasom.

Miroslav Krleža: *Srce*

1. Iz navedenih stihova izdvoji svaku riječ i odredi kojoj vrsti pripada, kao i gramatičke kategorije koje iskazuje (morfološka analiza):

RIJEČ	VRSTA RIJEČI	GRAMATIČKE KATEGORIJE KOJE ISKAZUJE
TVOG		
GLASA		
GLAS		
SE		
GLASA		
GLASNIM		
GLASOM		

OBLAST:

teorija književnosti

ISHODI ZNANJA: poznaje stilske figure.

TAČAN ODGOVOR: B

BODOVANJE: 1 bod

OBLAST: morfologija

ISHODI ZNANJA:

Razumije kako jezik funkcionira na različitim nivoima

1.TAČAN ODGOVOR:

prisvojna zamjenica G jd., m.r.; imenica G jd.,m.r.; imenica N jd., m.r.; glagol u prezentu, 3.l. jd.; pridjev I jd., m.r.; imenica; I jd.,m.r.

BODOVANJE: 2 x 0,5 boda

(Napomena: od sedam kolona, u pet moraju biti navedeni tačni odgovori (ili 70 procenata) kako bi učenik mogao osvojiti 0,5 boda)

Zadatak 6.

UPUTA:

Pažljivo pročitaj navedeni citat i odgovori na pitanja:

Život je sjena pod mojim nogama.

Ahmed Muradbegović: *Haremske novele*

Iz navedenog citata izdvoji sintakse i navedi koje funkcije vrši u rečenici (sintaksička analiza):

RIJEČ	KOJU FUNKCIJU U REČENICI VRŠI?	RIJEČ	KOJU FUNKCIJU U REČENICI VRŠI?

OBLAST: sintaksa

ISHODI ZNANJA:

Razumije kako jezik funkcionira na različitim nivoima

TAČAN ODGOVOR:

Život – subjek(a)t

je sjena – predikat (imenski predikat)

pod nogama – nekongruentni atribut

mojim – kongruentni atribut

BODOVANJE: 2 x 0,5 boda

III. PRIMJER TESTA

1) UPUTA:

Pročitaj Petrarkinu i Šekspirovu pjesmu i zaokruži slovo pored tačnog odgovora

Francesco Petrarca
(Frančesko Petrarka):

XIII

Sred drugih gospa, od sata do sata se koralj
kad Amor dođe u divnom joj liku,
što druge manje dosežu joj diku
sve više žudnja ljuvena me hvata.

Ja mjesto, sat blagosiljam i vrijeme
kad spaziše joj višnju lijepost oči,
pa velim: Dušo, hvalu sada sroči
jer dostojna bje časti te goleme.

Ljuvena miso od nje k tebi stiže,
dok za njom ideš, k najvišem te vodi,
ne mareć onog što drugima godi;

lijepost duhovna sva ti iz nje hodi,
k nebesima te pravim putem diže,
te već se dičim da sam spasu bliže.

(preveo: Marko Grčić)

Wiliam Shakespeare
(Vilijam Šekspir):

CXXX

Ljepše se koralj od usana joj rudi;
ko sunce lijepost oči joj ne krasi;
ako bijel je snijeg, sive su joj grudi,
il vlas crna žica, žice su joj vlasi.

Vidjeh baršun ruža, rujnih i bijelih,
na licu takva ruža dragoj nije;
mnogi miris više slasti dijeli
od daha što iz moje drage bije.

Volim glas njen, ma da više godi
muzika, jer zvuk joj ljepši ima;
božicu nikad ne vidjeh da hodi, -
a moja draga ide samo tlima;

tako mi neba, ipak divna mi je,
i nijedna joj druga ravna nije.

(preveo: Ivan Goran Kovačić)

OBLAST:

humanizam i renesansa

ISHODI: Analizira dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje različite pristupe autora

Rezimiraju ključne ideje (evidentne u formi) na osnovu detalja koji ih dokazuju

TAČAN ODGOVOR: B

BODOVANJE: 1 bod

Zaokruži tačan odgovor:

- a) Petrarca i Shakespeare, svaki na svoj način, predstavljaju Afroditu, boginju ljepote
- b) forma pjesama nije ista, ali i jedna i druga pjesma su soneti
- c) obje pjesme napisane su slobodnim stihom

2) UPUTA:

Pažljivo pročitaj tekst i tri pitanja u nastavku. Zaokruži jedan tačan odgovor, a potom dopuni definiciju:

Sav naš rad teži k tomu da napunimo pamćenje, a razbor i savjest ostavljamo prazne. Baš isto tako kao što ptice idu u potragu za zrnjem i ne okusivši ga nose ga u kljunu da bi njima napitale svoje mlade, tako i naši nazovi učenjaci ključaju znanost po svojim knjigama i nose je samo na usnama, da bi je što prije istresli i na zrak izložili. No što je najgore, ni njihovi đaci ni omladina njome se ne hrane i ne krijepe, već ona ide od ruke do ruke, s jedinom svrhom da se njom kočopere i hvastaju kao s nevaljalim novcem, koji nije za drugu upotrebu i korist nego da njime računamo i brojimo.

Michel de Montaigne (Mišel de Montenj): *Lažna znanost*
(preveo Vojmir Vinja)

1. U navedenom odlomku Montaigne:

- a) kritizira učenje napamet, bez razumijevanja i druge svrhe, osim da se u društvu izgleda učen
- b) izražava sumnju u sposobnost mladih da bilo šta nauče u školi
- c) osuđuje učitelje koji previše čitaju knjige

2. Montaigne je tvorac književnog oblika koji ima karakter rasprave i u kojem se na živ, dojmljiv, slikovit način obrađuje određena tema. Ova književna vrsta naziva se:

- a) polemika
- b) esej
- c) kritika

OBLAST: renesansa

ISHODI ZNANJA: Pažljivo čita tekst u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; poznaje formu eseja

1. TAČAN ODGOVOR: A

2. TAČAN ODGOVOR: B

BODOVANJE: 2 x 0,5 boda

3) UPUTA:

Nakon čitanja odlomka zaokruži slovo pored tačnog odgovora.

Jer dok se porađala Niskokljunka i babice čekale da dete prime, iziđoše iz njene utrobe prvo šezdeset osam mazgara; svaki na ularu vodi po jednu mazgu s tovarom soli; posle njih ispade devet dvogrbih kamila, natovarenih šunkom i sušenim jezikom, pa sedam običnih kamila sa suvom sitnom jeguljom, pa dvadeset i pet kola punih luka svakojaka, crna, bela, praziluka, - što zaprepasti i poplaši već pomenute babice. Ali neke od njih rekoše:

- *Dobra zaliha! Dosada se i inače pilo kao od bede, a ne velikim gutljajima. Ovo može biti samo dobar znak; to čoveka podstiče da pije vino.*

I dok one tako čavrljaju, evo ti ga Pantagruel, sav rutav kao medved, te jedna babica zavika proročanski:

- *Rođen je sa dlakama: počiniće čudesa, a ako poživi, može i lepe godine dočekati.*

Francois Rabelais (Fransoa Rable): *Gargantua i Pantagruel*
(preveo: Stanislav Vinaver)

1. Koji se književnoteorijski pojmovi mogu povezati s Rableovim djelom?
 - a) burleska, groteska
 - b) sonet, esej

4) UPUTA:

Pažljivo pročitaj navedenu rečenicu i odgovori na pitanja.

Neko mora da je oklevetao Jozefa K., jer je, iako nije učinio nikakvo zlo, jednoga jutra bio uhapšen.

1. Ovo je prva rečenica romana _____ koji je napisao _____.

2. Analiziraj njenu gramatičku strukturu tako što ćeš prepisati riječi koje obavljaju traženu službu u rečenici.

subjekt _____;

atribut _____.

OBLAST: renesansa, teorija književnosti

ISHODI ZNANJA: prepoznaje i razumije književnoteorijske pojmove

TAČAN ODGOVOR: A

BODOVANJE: 1 bod

OBLAST: književnost između dva svjetska rata, sintaksa

ISHODI ZNANJA: poznaje djela svjetske književnosti; poznaje jezik kao sistem na svim nivoima strukture

TAČAN ODGOVOR: „Proces“ – Franz Kafka (Franc Kafka)

TAČAN ODGOVOR: subjekt – neko; atribut – nikakvo

BODOVANJE: 2X0,5 boda

5) UPUTA:

Pročitaj odlomak i zaokruži slovo pored tačnog odgovora.

„Ama pogledajte“, na to će Sančo, „ono što se tamo vidi nisu divovi, nego (...)“
„Vidi se sasvim“, odgovori Don Kihot, „da se ne razumiješ u pustolovinama; ono su divovi, a ako se bojiš, a ti se skloni na stranu i moli se Bogu dok ja budem otišao da se s njima upustim u ljut, nejednak boj.“

Miguel de Cervantes (Migel de Servantes): *Don Quijote (Don Kihot)*
(preveo: Đorđe Popović)

1. Rekavši ovako, Don Kihot odlazi da se bori s _____.
(Tačan odgovor krije se iza znaka (...) u tekstu.)

2. Ova poznata literarna bitka simbolizira Don Kihotov:

- a) materijalizam
- b) idealizam

6) UPUTA:

Pažljivo pročitaj početne stihove iz pjesme *Gorčin* Maka Dizdara i odgovori na pitanje.

*Ase ležit
Vojnik Gorčin
U zemlji svojoj
Na baštini
Tuždi.*

Mak Dizdar: *Gorčin*

1. U citiranim stihovima Mak Dizdar koristi:

- a) arhaizme
- b) dijalektizme
- c) vulgarizme

2. Koju stilsku figuru pjesnik koristi u stihu *U zemlji svojoj*?

OBLAST: renesansa

ISHODI ZNANJA: rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju; razumije preneseno značenje riječi, veze između riječi

1. TAČAN ODGOVOR: vjetrenjačama

2. TAČAN ODGOVOR: B

BODOVANJE: 2x0,5 boda

OBLAST: leksikostilistika, teorija književnosti

ISHODI ZNANJA: poznaje jezik na svim nivoima strukture; poznaje stilske figure

1. TAČAN ODGOVOR: A

2. TAČAN ODGOVOR: inverzija

BODOVANJE: 2x0,5 boda

7) UPUTA:

Pročitaj navedene stihove i odgovori:

*Zazvoni zvono: nebeski brat.
Zašume tiho zeleni zvonovi krošanja.
Zabrecaju mirisna zvonca cvjetova.
Zašušte svilena zvona vezenih nošanja.
Zagrmi zvono neba ponad svjetova
i zaljulja sunce: zlatni bat.*

*U meni k'o u bijelom tornjiću
maleno srce zakuca.*

Ivan Goran Kovačić: *Zvono*

1. Koja među riječima iz pjesme nije upotrijebljena u pravilnom obliku množine?
 - a) krošanja
 - b) nošanja
 - c) cvjetova
2. Zašto je pjesnik upotrijebio pogrešan oblik?
 - a) da bi stih bio deseterac
 - b) da bi stih učinio zagonetnim
 - c) da bi ostvario rimu

OBLAST: savremena književnost, teorija književnosti, morfologija

ISHODI ZNANJA: sposobnost tumačenja različitih riječi i izraza; prepoznaje i razumije književnoteorijske pojmove; razumije funkciju jezika u različitim kontekstima

1. TAČAN ODGOVOR: B

2. TAČAN ODGOVOR: C

BODOVANJE: 2x0,5 boda

8) UPUTA:

Pažljivo pročitaj pjesmu i zaokruži slovo pored tačnog odgovora.

*Dokoni mornari od zabave love
često albatrose, silne morske ptice,
na putu nemarne, tihe pratilice
lađa što nad ljutim vrtlozima plove.*

*Na daske od krova spuste ih sputane.
Kraljevi azura, nevešti, zbunjeni,
belim i ogromnim krilima skunjeni
mašu k'o veslima na obadve strane.*

*Maločas prekrasan, a sad smešan, jadan,
krilati se putnik bori s okovima;
s lule jedan mornar duva mu dim gadan
u kljun, drugi mu se ruga skokovima.*

*Tom knezu oblaka i pesnik je sličan;
on se s burom druži, munjom poji oči,
ali na tlu sputan i zemlji nevičan,
divovska mu krila smetaju da kroči.*

Charles Baudelaire (Šarl Bodler): *Albatros*
(preveo: Božidar Kovačević)

1. U Bodlerovoj pjesmi riječ *albatros* je simbol:

- a) mira
- b) pjesnika
- c) božanstva

2. Charles Baudelaire je pjesnik:

- a) romantizma
- b) renesanse
- c) modernizma

OBLAST: moderna

ISHODI ZNANJA: Pažljivo čita u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; tumači različita značenja riječi, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta i utvrđuje kako izbor riječi utječe na značenje teksta

1. TAČAN ODGOVOR: B

2. TAČAN ODGOVOR: C

BODOVANJE: 2x0,5 boda

9) UPUTA:

Pažljivo pročitaj odlomak iz romana *Prokleta avlija* a zatim zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.

Probudivši se u svitanje, fra Petar je pri bleđoj svetlosti zore, koja je tamo napolju morala biti raskošna, okrenuo pogled na desnu stranu, gde je sinoć zanoćio Turčin pridošlica. Prvo što je ugledao bila je nevelika, u žutu kožu povezana knjiga. Jako i toplo osećanje radosti prostrujalo mu je celim telom; nešto od izgubljenog, ljudskog i pravog sveta koji je ostao daleko iza ovih zidova, lepo ali nesigurno kao snoviđenje. Trepnuo je očima, ali knjiga je stajala na mestu i bila zaista - knjiga. Tek tada je pošao dalje pogledom i video da je ta knjiga na krilu čoveka koji samo napola leži a napola sedi, naslonjen na svoj kovčežić. To je onaj sinoćnji. Pored njega putnička torba od svetle, rađene kože, pod njim mrko ćebe, sjajno i već na pogled toplo i meko kao tanko, skupoceno krzno. Po svom poreklu i vaspitanju, u skućenim granicama svojih posve skromnih potreba, fra Petar nikad nije mnogo mislio o vrednosti i obliku stvari oko sebe, niti im je pridavao neku važnost, ali ovo nije mogao da ne primeti. Nikad nije video predmete obične, svakodnevnne upotrebe tako vešto izrađene i od tako fine materije; i da je ostao u Bosni i da nije zlim slučajem zapao u ovu Avliju, on ne bi znao ni mogao verovati da zaista postoje.

Ivo Andrić: *Prokleta avlija*

1. Kad u Ćamilovom krilu ugleda knjigu Fra Petar:
 - a) osjeti zavist jer u svojim skromnim potrebama nikad nije mislio o vrijednosti stvari
 - b) osjeti duboku tugu jer ga knjiga podsjeti na samostan u kojem su ostale njegove stvari
 - c) obuzme ga radosna toplina jer je knjiga simbol pravog svijeta, normalnog života koji i dalje postoji izvan zidova Avlije

Pored njega putnička torba od svetle, rađene kože, pod njim mrko ćebe, sjajno i već na pogled toplo i meko kao tanko, skupoceno krzno.

2. Rečenica kojom Andrić opisuje Ćamilove stvari posebno je slikovita zbog korištenja:

- a) metafora
- b) epiteta
- c) hiperbola

OBLAST: savremena bosanskohercegovačka književnost

ISHODI ZNANJA: Pažljivo čita u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; poznaje stilske figure kao efektivno sredstvo kreiranja atmosfere u djelu

1.TAČAN ODGOVOR: C

2.TAČAN ODGOVOR: B

BODOVANJE: 2x0,5 boda

10) UPUTA:

Pažljivo pročitaj navedeni stih i odgovori na pitanja:

Tvog glasa glas se glasa glasnim glasom.

Miroslav Krleža: *Srce*

1. Izdvoji iz gore navedenog stiha riječi sa istom tvorbenom osnovom pri tom vodeći računa da svaku riječ rastaviš na korijenske, tvorbene i gramatičke morfeme.

A	B	C	D
RIJEČI SA ISTOM TVORBENOM OSNOVOM	KORIJENSKI MORFEM	TVORBENI MORFEM	GRAMATIČKI MORFEM
glasa	glas	-	a
glas	glas	-	nulti morfem
glasa	glas	-	a
glasnim	glas	-n	-im
glasom	glas	-	-om

OBLAST: morfologija

ISHODI ZNANJA:

Razumije kako nastaju nove riječi u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku; poznaje jezik na morfološkom nivou

1.TAČAN ODGOVOR:

(navedeni u tabeli)

(Napomena: Tačni odgovori u koloni A i B se boduju sa 0,5 bodova, kao i tačni odgovori u kolonama C i D – 0,5 bodova)

BODOVANJE: 1 bod

d) LITERATURA

1. Halilović, Senahid (1996.). *Pravopis bosanskoga jezika*. Sarajevo: Preporod.
2. Halilović, Senahid (1999.). *Pravopis bosanskoga jezika - priručnik za škole*. Zenica: DOM ŠTAMPE.
3. Jahić, Dževad, Halilović, Senahid i Palić, Ismail (2000.). *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: DOM ŠTAMPE.
4. Lešić, Zdenko (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.
5. Lešić, Zdenko i drugi (2006). *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe XX stoljeća*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.
6. Solar, Milivoje (1994.). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Veličković, Nenad (2014.). *Od slova do smisla* (Književni pojmovnik za osnovnu i srednju školu). Sarajevo: Školegijum.
8. Živković, Dragiša (1969.). *Teorija književnosti* (Čitanka sa obrađenim tekstovima i zadacima), Beograd: Naučna knjiga. Sarajevo: Svjetlost.